

ארבע כוסות חלב

החורף באותה שנה היה קר ביותר. במשך חודשים ארוכים השתוללו בחוצות סופות-שלגים עזות, שניתקו לחלוטין את כל הדרכים. בלית-ברירה ישב גם חיים, חוטב- העצים העני, בביתו, באפס-מעשה.

יום יום היה חיים משקיף בעד החלון ומפליט מלבו אנחה כבדה לנוכח מזג-האוויר הסוער. עונה זו היתה 'העונה הבערת' שלו. בחורף לא התקשה מעולם למכור את סחורתו – את ענפי העצים שכרת ביער ושהיה מביאם לעיירה על-גבי מגררת השלג הקטנה שלו. הפרוטות הדלות שהיה מרוויח בחורף היוו את הבסיס לפרנסתו במשך כל השנה. אבל במזג-אוויר כזה הרי זו סכנת-נפשות לצאת מהבית.

עובר יום ועוד יום והשלגים אינם פוסקים לרדת. מה נותר לחיים לעשות? הוא ישב בבית ואמר תהילים בלב שבור. מפעם לפעם היתה אשתו, רבקה, נכנסת אליו ושואלת בכעין הרגל: "מה יהיה, חיים?". והוא היה פורש את ידיו לצדדים ומשיב באנחה: "מה לעשות? זה המזל שלנו. ה' יעזור."

כשהתקרב חג-הפסח ומזג-האוויר לא השתנה, החלה האשה לדאוג: "חיים, פסח מתקרב. אין לנו כסף אפילו לקניית מצות ויין, שלא לדבר על בשר ודגים ושאר צרכי החג. איך נחגוג את החג?". וחיים היה משיב בכאב: "הבה נבטח בה' שלא יעזוב אותנו."

שלושה ימים לפני החג ניגשה רבקה אל בעלה ובפיה הצעה: "מדוע לא תיפנה אל גבאי- הצדקה, כפי שעושים כל העניים לפני הפסח. הרי בכל שנה אתה תורם ל'מעות חיטים' עבור העניים. השנה, שנשארנו בלי פרוטה בבית, מגיע לך לקבל תמיכה מקרן זו."

חיים הניד בראשו בעצב: "אני יודע, אני יודע", מלמלו שפתיו.

אבל רבקה היתה הפעם תקיפה מתמיד: "אין לנו ברירה אחרת. הנה, החג כבר מגיע ואין לנו דבר בבית. קח הפעם, באופן יוצא-מהכלל, סיוע מקרן ה'מעות-חיטים'. כשה' יעזור לנו ונרוויח מעט תחזיר את הכסף."

דמעות התרגשות הופיעו בעיניו של חיים. "כל חיי עבדתי קשה מאוד כדי להתפרנס מיגיע- כפי ולא להזדקק לבריות", אמר בנחישות-דעת. "יעבור עלי מה, לא אקח מקופת- הצדקה. הקב"ה יוכל לעזור לנו בדרך אחרת."

"לדעתי, זו גאוות-עניים בלתי-מוצדקת", לא ויתרה האשה. "קן הצדקה קיימת כדי לעזור במקרים כאלה. מוטב להתבייש קצת ולחגוג את החג כמו יהודים, מאשר לעשות פסח בלי מצה ובלי יין. חשוב נא על הילדים שלנו, למה לא מגיע להם חג-פסח כמו לכולם...". והיא פרצה בבכי-מר.

חיים החריש זמן-מה ולפתע שאל: "האם עוד נותר בבית חפץ כלשהו שניתן למכרו או למשכנו?"

רבקה פרצה בצחוק היסטרי: "את הדלות שלנו אנו יכולים למכור! וכי אינך יודע שמישכנו זה מכבר את פמוטי-הכסף שלי ושמכרנו כבר אפילו את הכרים והכסתות כדי להביא לחם לפיות עוללנו!"

במר-לבו פנה חיים שוב אל ספר-התהילים שלו, ודמעות חמות נשרו מעיניו ונבלעו בין דפי-הספר. ולפתע הרגיש כי אשתו מושכת בשרוולו. היא פסקה לבכות ודיברה בקול שלוו ורגוע: "אתה יודע, חיים, יש בבית משהו שנוכל למכור – את גביע-הכסף שמשמש ליכוסו של אליהו'. בעצם, לא צריך למכרו; אפשר למשכנו ובכסף שנקבל נוכל לקנות מצות ויין."

"מה את שחה!", נזדעק חיים כנשוך-נחש. "לא יעלה על הדעת!"

בליל ערב-פסח ערך חיים 'בדיקת-חמץ'. הוא עבר בחדרי דירתו הקטנה וחיפש בחורים ובסדרים. אבל לא היה לו סיכוי למצוא משהו...

לאחר מכן הלך אל הרב כדי 'למכור' את החמץ. "מה יש לך בבית?", שאלו הרב. חיים בא במבוכה: "בעצם... בעצם... אין לי כלום". "יש לך אולי קמח?", ניסה הרב לשאול. חיים השיב בשלילה. "ואולי מצרכי-חמץ?", המשיך הרב. "לא", השיב חיים. "וכלי-חמץ יש לך?", שאל הרב.

"כן, רבי", ענה חיים בשמחה, "יש לנו כמה סירים וצלחות". הרב הוסיף את שמו לרשימת מוכרי-החמץ ואיחל לו חג-שמח.

אבל חיים נשאר עומד במקומו. "יש לי שאלה", אמר. "רציתי לשאול, רבי, אם אפשר לצאת ידי חובת ארבע-כוסות בחלב במקום יין." הרב הביט בו מהורהר, כשהוא מלטף את זקנו השזור חוטי-כסף. "הנה, מסתבר", חשב בלבו, "שלחיים המסכן חסר לא רק יין לליל-הסדר, אלא בודאי אין לו גם בשר, שאם לא כן לא היה

שואל אם מותר לשתות ארבע כוסות חלב. ומי יודע, אולי אין לו גם דגים ומצות? כנראה התבייש לבקש מ"מעות חיטים" (ארגון הצדקה לעניים).

"ראה נא, ר' חיים", אמר הרב. "שאלת אותי שאלה קשה, ועכשיו ערב-פסח ואין לי זמן לעיין בה כראוי. עשה לי טובה והמתן עד אחר פסח, ואז אבדוק את העניין. בינתיים קח ממני הלוואה וקנה בה יין וכל מה שדרוש לך לחג. ממילא הכסף מונח אצלי במגירה כאבן שאין לה הופכין, ואילו לך הוא יכול להביא תועלת. תחזיר לי את הלוואה כשיהיה נוח לך. אני יודע שאתה אדם ישר. לך לשלום ושיהיה לך חג כשר ושמח."

חיים הודה לרב מקרב-לב ומיהר לקנות את כל צרכי החג. הוא קנה מצות ויין, בשר ודגים ואת כל יתר המצרכים הדרושים, ורץ בשמחה עצומה לביתו. "אמרתי לך שה' לא יעזוב אותנו", קרא בקול גדול לעבר אשתו שלא הבינה את המתרחש...

ואכן, לחיים ולמשפחתו היה זה ליל-סדר שלא היה כמותו. הם ערכו אותו בשמחה וברוממות-הרוח, תוך הודייה לה' על ה'נס' הפרטי שלהם. לקראת סוף ה'סדר', כשהלכו הילדים לפתוח את הדלת לאליהו-הנביא, כנהוג, ראו יהודי זקן עומד בפתח ומבקש להיכנס. פניו שהפיקו זיו מיוחד שיכנעו אותם שאין מה לחשוש מפניו והוא הוזמן להסב אל השולחן.

האיש אמר שכבר הוזמן ל'סדר' אחר ושברצונו רק לשבת ולהתחמם מעט. הוא ישב והביט ללא הרף ב'כוסו של אליהו', שאותה ציחצחה רבקה בערב-החג ושנצצה עתה באור-נגוהות.

"איזה גביע יפה!", קרא בהתפעלות. "הלואי שיאיר מזלכם כשם שמאירה ונוצצת כוס זו". לאחר מכן התנצל האורח שעליו ללכת, קם ויצא מהבית.

למחרת חיפש חיים את האיש בבית-הכנסת – ולשוא. הוא שאל עליו את האנשים, אך הכול אמרו שלא היה בעיירה אורח כזה ושהוא סתם מדמיין זאת.

עבר החג והשלג נמס בדרכים. חיים נטל שוב את המריצה ויצא ליער כדי לחטוב עצים, כדרכו. בדרך חזרה היתה המריצה עמוסה מאוד ונתקעה באדמה הבוצית. חיים עמל שעה ארוכה כדי להוציאה מהבוץ, ולבסוף עלה הדבר בידו. אך כשעלתה המריצה הבחין לפתע במשהו נוצץ ליד הגלגל. חיים התכופף ונדהם לראות מולו מטבע-זהב. הוא התחיל לחפור באדמה במהירות והעלה... כד מלא מטבעות-זהב נוצצות. היה זה אוצר שערכו לא ישוער!

כך החל מזלו להאיר לו ממש כמו הגביע הנוצץ, כוסו של אליהו...